

ЕКСПЕДИЦІЙНІ ЗАПИСИ ШКОЛЯРІВ ЯК НАУКОВО-ДОПОМІЖНИЙ МУЗЕЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Звернення до теми трансформації вірувань в умовах слобожанського пограниччя входить до постійних тем експедиційної роботи колективу Нововодолазького БДЮТ Харківської області. У колишніх козацьких слободах втрачається тяглість традицій, домінує соціальне очікування пільг, але старші покоління ще зберігають у пам'яті не тільки молитви, а й замовляння. Встигнути зафіксувати їх спроможні і школярі під керівництвом етнологів.

Ключові слова: експедиція, вірування, школярі, українсько-російське пограниччя, Слобожанщина.

Обращение к теме трансформации верований в условиях слободского порубежья принадлежит к постоянным темам экспедиционной работы коллектива Нововодолажского ДДЮТ Харьковской области. В бывших казацких слободах теряется непрерывность традиций, доминирует социальное ожидание льгот, но старшие поколения еще хранят в памяти не только молитвы, но и заговоры. Успеть зафиксировать их могут и школьники под руководством этнологов.

Ключевые слова: экспедиция, верования, школьники, украинско-российское пограничье, Слобожанщина.

The subject of the transformation of the beliefs in the conditions of Slobozhanshchyna frontier is the constant topic of the expedition work of the group of Nova Vodolaha House of Children's and Youthful Creation, Kharkiv region. The continuity of traditions is losing in former cossack slobody (large villages on the high roads) and the social reduced expectations are prevailing, but the older generations remember both prayers and charms. The pupils under the supervision of the ethnologists are able to put them down.

Keywords: expedition, beliefs, pupils, Ukrainian-Russian frontier, Slobozhanshchyna.

Проблема «тутешності» як вияв самоідентифікації завжди ускладнювалася обставинами пограниччя. Слобожанщина – перехрестя двох культур – української та російської. За цих умов елементи народної релігійності змішуються, а згодом і нівелюються. У населених пунктах, що стали райцентрами – селищами міського типу, містечками, а в XVII ст. були козацькими слободами, у XIX ст. утрачається тяглість традицій, домінує соціальне очікування пільг або ж активна, на межі з криміналом, гонитва за матеріальними статками.

Трансформаційна ситуація особливо впливає на дітей і молодь, тому й звертаємося до практики конкретного колективу (створений 1992 р. на базі Нововодолазького БДЮТ Харківської області як народознавчий гурток, а нині відомий не тільки в Україні, а й у Польщі та Росії зразковий художній фольклорно-етнографічний колектив) «Вербиченька».

Авторка цієї статті в шкільні роки була учасницею згаданого колективу, а в старших класах – літописцем літніх і осінніх

експедицій у Нововодолазький район. Щороку «Вербиченька» займається експедиційними дослідженнями, на підставі яких створюються програми обрядових дійств для конкурсів і фестивалів. Зокрема, у 2008 році колектив побував у Польщі, Естонії, Росії, різних містах України.

Має «Вербиченька» і низку публікацій, присвячених річному колу народних свят. Зокрема, у збірнику «Муравський шлях – 2000», виданому Харківським обласним центром народної творчості, розміщені експедиційні матеріали, які стосуються календарного обрядового циклу слобожан. За сприяння цього центру 2007 року вийшла і книжка «Водолазькі голосники», яка об'єднує розвідки про духовну і матеріальну культуру Нововодолазького району, створені вихованцями колективу – членами Малої академії наук (МАН) України – на підставі спілкування із земляками-старожилами.

Під час польових досліджень ми користувалися питальниками, розробленими незмінним керівником колективу Ольгою Володимирівною Коваль, а також Хар-

ківським осередком спілки етнологів і фольклористів України, науковці якого бувають разом зі школярами в експедиціях. Так, етнограф Валентина Анатоліївна Сушко влітку 2008 року разом з «Вербиченькою» досліджувала колишній гончарський осередок с. Просяне Нововодолазького району Харківської області, нині надає консультації в написанні членами колективу дослідницьких робіт з етнології в МАНі. Ця секція школярів-дослідників працює на базі Харківської обласної станції юних туристів, де також активно ведеться експедиційна робота як на території самої області, так і в інших регіонах України. Зокрема, автору цих рядків вдалося побувати 2006 року в гончарських осередках Івано-Франківської області.

ОблСЮТур на чолі з директором Валентиною Андріївною Редіною тісно співпрацює з Харківським національним університетом ім. В. Н. Каразіна (ХНУ ім. В. Н. Каразіна). Спільний проект позашкільного краєзнавчого центру й одного з найстаріших університетів України – історична школа, у якій майбутнім студентам викладають науковці історичного факультету. Серед слухачів школи постійно є вихованці «Вербиченьки».

На нашу думку, поглибленню дослідницької роботи молоді сприятиме створений 2008 року Центр краєзнавства ХНУ ім. В. Н. Каразіна (директор – професор Сергій Михайлович Куделко). Уже втілюються в життя кілька проектів, ведеться робота в архівах, фіксуються спогади старожилів.

Але повернімося до експедиційних записів вихованців «Вербиченьки», які нині є студентами ХНУ ім. В. Н. Каразіна або вже здобули освіту і працюють у різних галузях. У питальниках колективу завжди є запитання про те, у що вірили в тому чи іншому селі. Без розуміння того, на що духовно спиралися наші предки, неможливе усвідомлення сьогоденної віри людини у вищу силу, а також у власну моральну силу.

Близько 100 осіб щоденно залишають країну з різних причин – ідуть на заробітки, емігрують.

За таких соціальних умов ідеться швидше не про віру, а про зневіру: «Хоч ти на чорта хрест клади, хоч через плече плюй, а він все одно крутить тобою, як сам знає»; «Святе діло без чорта не обійдеться»¹.

Замкнутість сільського життя навіть за умови існування в слободі кількох храмів, шкіл і церковної бібліотеки привчала й до особистої відповідальності, коли розраховувати варто лише на себе, родину, у деяких випадках – на односельців («Начальство далеко, Бог високо»; «Гуртом та разом можна робити, а як тут – усі та сам»; «Начальник, як пасічник, прислухається, що люди гудуть»; «Якби бджолам дати ниточки та об'яснити, як усім нині важко, вони б повісилися, а так трудяться»; «Дядько сільський, як бджола, мовчазний. Хіба що сльозу пустить»².

«Чортувати», «чортити» означало накликати лиху годину. Тому на Слобожанщині сварили малих дітей з використанням інших означень нечистої сили: «Чого тебе туди бен'єдя сперла?!» (чого ти туди поліз?)³. Слобожани можуть переповідати про Божу кару з посмішкою: «Кривий Бирька цілу зиму грузив уголь на складі. “Ліви” гроші ховав від жінки у дворі в грубці, на якій літом варили худобі. А баба надумала весною спалити якийсь мусор, мабуть, перед Паскою. Отак усі гроші й погоріли. Наказав Бог за жадність»⁴.

Важливим моментом у житті наших предків було вирушання в дорогу. «Без Бога ні до порога. Виходиш із двору, кажи: “Господи, благослови мене! Господь впереді, а я позаді, ангели по боках, а я в надюжних руках”. Оце завжди, як виходиш на роботу чи куди ще, треба так казати»⁵.

Виходячи з двору, казали: «Я в путі, Ісус Христос впереді, ангели-хранітелі по боках, спасі мене, Господі, на всіх путях»⁶. Археoaстрономи називають високі точки на місцевості древніми обсерваторіями. Можна зробити припущення, що й храми слобожан, особливо дзвіниці, слугували своєрідними обсерваторіями зоряного неба.

По той бік гора, по цей бік друга...
Поміж тими горами сходилa зоря.
Ой то не зоря – дівчина моя⁷.

Звернення до вічних образів зірок і місяця знаходимо у весільному слобожанському обряді. Ще й досі молодому, проводжаючи його до нареченої, співають: «Мати синочка родила – місяцем обгородила, а зорею підперезала, у дорогу випроводжала» (і так тричі, доки наречений не вийде з хати).

У слобожанських піснях жіноча доля і її злигодні теж передаються у порівняннях із зірками: «Скільки в небі зірочок, стільки в мене випало слізочок»⁸.

XX ст. сколихнуло Слобожанщину великими переміщеннями населення, викликаними революціями та війнами. Під час фольклорної експедиції 2002 року ми познайомилися з Марією Антонівною Галас, 1933 р. н. Її мати – з Тернополя, батько – з Київщини. Після війни родина опинилася в Нововодолазькому районі. Ще з дитинства в її пам'яті збереглася щедрівка, яка не траплялася колективу «Вербиченька» в експедиціях у села Харківщини:

Щедрий вечір, Божий вечір,
 Божа Мати сина мала, / двічі
 в білий пелех сповивала.
 Як сповила, на пристіл положила.
 Исходіться, всі святії,
 беріть книги золотії,
 беріть книги і читайте,
 яке ж йому ім'я дайте.
 Дали йому святий Петро –
 Божа Мати незлюбила,
 від престолу відступила.
 Уся, вся земля засмутила.
 Исходіться, всі святії,
 беріть книги золотії,
 беріть книги і читайте,
 яке ж йому ім'я дайте.
 Дали йому Ісус Христос.
 Мати Божа ізлюбила,
 до престолу приступила.
 Уся, вся земля розвеселилась.
 Радійтеся, християне.
 Ісус Христос между вами,
 радійтеся й веселіться,
 рожденному поклоніться.

На Різдво співали (за спогадами М. А. Галас):

В Вєфлєємі є новина:
 Діва Сина породила.
 Породила благодати
 Непорочна Діва Мати Марія.
 – Породила я у сїні,
 в Вєфлєємській я гостині.
 Йосип Діву утїшає,
 сповивати помагає. Маріє!
 Ой там в місті при долині
 пасли стадо та й пастері.
 До вертепу прибігають
 і дитятку поклін дають. Маріє!

Згадує М. А. Галас: «Під час хвороби приснився мені сон: церква високо, кругом неї люди. Ісус Христос лежить на престолі. Усі йдуть, хрестяться, цілують його. І прийшла моя черга, я цілую його в ноги, а він встає, цілує мене в голову. Ні до кого не вставав, а до мене встав і каже: “Ти можеш заспівати мені пісеньку на оцей мотив?” Витягує сопілочку й грає. А я кажу: “Можу”. “Якщо можеш – заспівай, а я тобі подарунок дам”. Я заспівала, а він мені з правого кармана витягує хрест. Не той, що на шиї носять, а той, що на столі, статуетка ціла. І подарував мені. А співала так:

Народився Ісус Христос во Вєфлєємі.
 Ознаймила звізда ясна по всій
 Вселенній.

Приспів

(повторюється після кожного куплету)

Радуймо, радуймося,
 скупно веселімося.
 О, спаси нас, Боже!

А він в яслах лежить красно,
 як немовлятко.
 Ісус Христос, Спаситель наш –
 мале дитячко.
 Ангели йому співають, пастері дари
 дарять. Ягнятко, ягнятко.
 Но ми маленькі, що ж ми дамо
 новорожденнім,
 від пастерів і від царів обдарованім?
 А ми дарів не маєм, тільки те заспівает:
 “Славім тебе, Боже” / двічі.

Після цього сну я і виздоровіла»⁹.

Можна зробити припущення, що колись цей різдвяний спів звучав у рідному домі цієї літньої жінки в її ранньому дитинстві. Слова запали в пам'ять і під час хвороби згадалися уві сні.

Колектив «Вербиченька» вивчив цю колядку і співав у Нововодолазькому Спасо-Преображенському храмі на Різдво 2003 року.

Одним з найдревніших видів народної духовної культури є замовляння. У них ми знаходимо зв'язок з дохристиянськими віруваннями, міфологією, обрядовими магичними діями. Це ціла низка особливих ритуально-магічних побутових дій і фольклорний пласт замовлянь, шептань та словесних оберегів на різні випадки життя.

Нічне світило досить часто фігурує в різноманітних магічних діях. При появі молодого місяця промовлялося таке замовляння, щоб забезпечити здоров'я: «“Молодик, молодик, тобі золоті рожки, а мені щоб бігати по дорожці”. Повернутися при цьому наліво тричі»¹⁰. Так її навчила бабуся.

Старші жінки, якщо їм показують чуже немовля або навіть онуча, говорять: «Ох і скверне, поганоче яке! Тьху на тебе!»¹¹. Таким чином вони намагаються вберегти маля від зурочення, а себе – від звинувачення у «глазливості».

Поширеною є думка, що пристріт («зглаз») можуть насилати навіть близькі люди занадто пильним поглядом, невчасно сказаним словом. У таких випадках магічними заклинаннями посилали «пристріт-пристрітище», «уроки-урочища» на «очерета та на болота, на бистрії води, на гнилі колоди». Перша частина заклинання перетворилася в Новій Водолазі на побутуючу й досі лайку: «Шоб тебе понесло на очерета-болота, підняло та гепнуло»¹².

Але все-таки найчастіше старожили радять при зуроченні «шукати бабку». Тільки вона знає потрібні слова-замовляння, уміє нашіптувати. Вірять, що в ході проказування замовлянь забороняється додавати, вигадувати інші слова, змінювати їхній зміст.

«Вроки-врочища, з вітру – на вітер летить, з огню – на огонь ідять, з болота – на болото летить»¹³. Майже в усіх обстежених нами селах Нововодолазького району старожили пам'ятають ритуальне дійство «носіння під кури» дітей віком до трьох років. Вірили, що коли дитина вночі не спить, плаче, то на неї «нападають крикливці». Те, що цей ритуал живе в народній пам'яті, свідчить про його широке і стійке побутування. При цьому також діяла словесна формула заклинання, яка, на жаль, дійшла до нашого часу не в повному обсязі. Коли кури сідали, діток несли під сідало, казали: «Кури білі, кури сірі, кури волохаті. Прийдіть до нас до хати. Заберіть у (ім'я дитини) Іванка криклиці, а йому дайте сонниці»¹⁴. Народна медицина зберігала віру в те, що допомогти може і вікно рідної хати. «Коли дитина боліє, треба тричі через вікно передавати. У двері вернеться і оп'ять передають. І так тричі. Це так перекупляли дитину, тільки грошей за це не давали»¹⁵. Перекупити дитину можна було й за гроші – так робили, коли не влаштовували батьків хрещений чи хрещена (одцуралися,

розсварилися). «Кличуть людину і ведуть через поріг, а на ньому вже постелили кожуха. Новий кум чи кума через поріг “перекупає дитину” – дає гроші»¹⁶.

М. З. Яковенко переказала замовляння від «зглазу», яке вона успішно використовує і для себе самої, і для кіз: «Як позіхаєш дуже, то хтось зглазив, тоді треба ворожити. Водички в кружку наберу і почитаю: “Ніхто не може вогню глитати, ніхто не може заліза ковтати, ніхто не може мене урікти. Хто подумав-погадав, заберіть собі назад”. І навхрест 9 разів ножем водити над водою і читати. А як кіз гониш перший раз пасти, а баби сидять, то про себе треба почитати. І як назад женеш з паші – теж. І три рази можна, і дев'ять – не завадить. Якщо хтось тебе дуже роздивляється, треба дулю в кармані скрутити і про себе сказати: “Сіль та лапоть та гімна клапоть”»¹⁷. Важко знайти пояснення цьому химерному поєднанню (солі з лаптем), а також абсолютно нетиповому для Нової Водолаги російському взуттю. Досі говорять про нещастя в родині – часті хвороби, невдачі: «Як лаптем обволокло».

М. З. Яковенко поділилася власноручним записом зняття наврочення, зробленим від своєї краянки, яку вона називала Панкратівна (без імені та прізвища). Малописьменна Марія Захарівна фіксувала це «пособляння» на слух. Звучало воно так: «Снятія порчі з самого сібя. В 12 часов ночі необхідно поставить сковородку на очень сильний огонь. Бросьте три пригорщі солі і наблюдайте 20 минут. На сильном огні соль жаритьца, а ви говорите: “Вас 77 я накормлю, я напою. Покажите-розкажите, кем, за што і когда рабе Божей (ім'я) зло поделано. Ні звіром, ні рибой, ні птицей, а человеком. Покажите-розкажите, какім”. Если соль будет сильно тріщать, почернеет. Иногда слышен стон. Выходьте на вулицю, отчитайте справа от сібя 21 звезду і скажіть: “Царице-звезда, отдайте, верніть то зло, шо мне принесли ні рибой, ні птицей, ні зверем, а человеком. Верніть йому. Я йому прощаю”. І після етого 24 часа нікому нічого не давати»¹⁸. Тут поєдналися ще дохристиянські вірування з православними канонами. Північ – важлива пора для багатьох стародавніх ритуалів, бо саме опівночі чорти обідають, тобто людські діяння балансують на межі добра і змови з темними силами. Сіль використовується не тільки разом із хлібом як головним атри-

бутом зустрічі гостей, а ще й з магічною метою. Очищена вогнем сіль вважалася помічною від хвороб. Недаремно ж її разом з іншими продуктами святять на Великдень. А розсипана під ноги віщувала сварку, ворожнечу. Очищення солі вогнем опівнічної пори інтуїтивно спрямовувало людину до позбавлення насланих неприємностей, виводило зі стану ворожнечі з невідомим недобррозичливцем. Сімка – божественне щасливе число в багатьох народів. Порятунком шукають у «цариці-звізди». 21 – теж магічне число (тричі по сім). Цілу добу після того не можна нікому нічого давати, щоб випадково сказане і зроблене під зірками та ще й зі спалюванням солі не зачепило невинної людини.

Долати біль закликали на допомогу місяць. Вірили, що звертання до нього допоможе від наврочення і зубного болю. «Місяцю молодий, хрест золотий. Купався ти на морях, оказався на небесах. Слава тобі, Господи, слава тобі. Місяць на небі, зуби в роті, мертвець у гробі, черв'як у дубі. Вас чотири брати, коли ви зійдетеся гуляти, тоді в рожденної (ім'я) будуть зуби грати. Щоб не боліли, не крутили, як у мертвого в гробі. Амінь». Читали тричі¹⁹. Лише фрагменти замовляння від пристріту (переляку) зберегла народна пам'ять: «Як мертвому з лави не вставать, так переполоху не оживать. Ні в животі, ні в голові, ні в руках, ні в ногах, ні в пальцях, ні в семидесяти суставцях»²⁰. Будь-яка землеробська робота супроводжувалася монологічними проханнями, адресованими сонцю, дощу, хмарам. «Зійди, хмаро, з неба, бо нам дощу треба»²¹; «Не йди, дощику, там, де косять, а йди там, де просять»²²; «Дощику, дощику, припусти, припусти на бабині капусти, на дідову ярину, щоб не було бур'яну»²³. Є ще один слобожанський варіант адреси, куди має пролитися дощ, – «на бабину гречку, щоб росли овечки»²⁴.

Народні перекази засвідчують уміння ворожок не тільки вгадувати чужу долю, а й спілкуватися з небесними силами і вберігати село від посухи. «Де велика туча, вона ж баче, що то за туча: чи градова, чи сильна гроза. В неї були такі палички, вона тую тучу від свого села відводила»²⁵. У різних населених пунктах Нововодолазького району, обстежених нами, трапляються свідчення зв'язку з природою у замовляннях під час обрядових дійств, які покликані були сприяти гарному врожаю,

добробуту родини, приплоду худоби, доброду здоров'ю тощо. «На Різдво хазяйка квоктала, щоб курчата дупилися»²⁶.

Починаючи будь-яку роботу, просили Божого благословення. Ця традиція живе і в наш час. Щоправда, звернення до Господа скоротилося до формули «Боже, благослови» або «Боже, поможи», але літні жінки пам'ятають, як приказували, наприклад, на городі, йдучи щось саджати: «Господи, поможи. Роди, Боже, на всякого долю»²⁷; «Рости, Боже, на всякого долю: і на кражу, й на продажу, й на роздачу». І тричі перехреститися»²⁸.

Отже, ширше звернення до теми трансформації вірувань в окремому регіоні даватиме змогу створювати цілісний культурно-соціальний портрет України. Залучення до подібної експедиційної роботи можливе в будь-якому райцентрі, де існують будинки дитячої та юнацької творчості.

Примітки

¹ Записано 24.07.04 р. від Григорія Миколайовича Карбаня, 1937 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

² Записано 15.09.03 р. від Івана Костянтиновича Олійника, 1939 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

³ Записано 27.09.06 р. від Ніни Степанівни Водолажченко, 1937 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

⁴ Записано 09.06.04 р. від Івана Полікарповича Лихобаби, 1937 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

⁵ Записано 23.11.02 р. від Раїси Пилипівни Кононенко, 1922 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

⁶ Записано 17.06.03 р. від Катерини Степанівни Скороход, 1931 р. н., у с. Новоселівка Нововодолазького р-ну Харківської обл.

⁷ Записано 17.08.04 р. від Марії Семенівни Красовської, 1915 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

⁸ Записано 10.09.02 р. від Любові Семенівни Клеби, 1937 р. н., у с. Завадівка Нововодолазького р-ну Харківської обл.

⁹ Записано 06.06.02 р. від Марії Антонівни Галас, 1933 р. н., у с. Печіївка Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹⁰ Записано 25.03.05 р. від Лідії Іванівни Борисенко, 1950 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹¹ Записано 27.09.06 р. від Ніни Степанівни Водолажченко, 1937 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹² Записано 09.06.04 р. від Івана Полікарповича Лихобаби, 1937 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹³ Записано 23.11.02 р. від Раїси Пилипівни Кононенко, 1922 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹⁴ Записано 26.01.03 р. від Лідії Трохимівни Чалиш, 1924 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹⁵ Записано 10.10.05 р. від Євгенії Григорівни Холодовської, 1930 р. н., у с. Бірки Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹⁶ Записано 20.05.03 р. від Марії Захарівни Яковенко, 1929 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹⁷ Записано 20.05.03 р. від Марії Захарівни Яковенко, 1929 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹⁸ Записано 20.05.03 р. від Марії Захарівни Яковенко, 1929 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

¹⁹ Записано 02.03.05 р. від Олександри Захарівни Квач, 1932 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²⁰ Записано 25.03.05 р. від Лідії Іванівни Борисенко, 1950 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²¹ Записано 25.03.05 р. від Лідії Іванівни Борисенко, 1950 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²² Записано 25.03.05 р. від Катерини Арсентіївни Рогової, 1919 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²³ Записано 28.06.03 р. від Володимира Арсентійовича Вороника, 1925 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²⁴ Записано 27.09.06 р. від Ніни Степанівни Водолажченко, 1937 р. н., у смт Нова Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²⁵ Записано 05.06.04 р. від Наталії Іванівни Гуленко, 1915 р. н., у с. Одринка Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²⁶ Записано 04.06.02 р. від Марфи Омелянівни Коваленко, 1918 р. н., у с. Діхтярка Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²⁷ Записано 04.06.04 р. від Галини Степанівни Тесленко, 1931 р. н., у с. Стара Водолага Нововодолазького р-ну Харківської обл.

²⁸ Записано 07.06.04 р. від Ганни Юхимівни Коваленко, 1915 р. н., у с. Знам'янка Нововодолазького р-ну Харківської обл.

SUMMARY

The problem of “the residents of this place” as the display of self-identification has always become complicated with the conditions of the ethnocultural frontier. Slobozhanshchyna is the crossing of two cultures – Ukrainian and Russian one. At these conditions the elements of folk religiousness are mixed, and leveled afterwards.

The transformation situation especially influences on children and youth that’s why it is important to combine the collection of artifacts with audio- and video-fixation of the remembrances of old residents in modern museum and expeditionary work.

Nowadays the museums often use the purposeful fixation of the remembrances and the events on the sound and video medium, creating the basis of documentary sources in such way and forming the collections. Accordingly the records of ethnographic expeditions may be included in the exhibition complexes of state museums and also used as the scientific auxiliary material. The objects, withdrawn from the environment, may completely exist in the collection and become a museum exhibit only at the preservation of cultural information. The ethnographic collections are used to represent both the material culture of ethnoses (everyday, economic, industrial, religious) and immaterial heritage (traditions, beliefs, ceremonies). Let’s appeal to the practice of artistic folklore ethnographic collective “Verbychenka”, created in 1992 on the base of Nova Vodolaha House of Children’s and Youthful Creation, Kharkiv region, as the ethnology circle, well-known not only in Ukraine but also in Poland and Russia.

The author of this article was the participant of the mentioned collective during the school years, and also in higher forms was the chronicler of Summer and Autumn expeditions in Nova Vodolaha district. Annually “Verbychenka” hold the expeditionary researches creating later the programs of ritual actions for the competitions and festivals, enriching the audiofund of museum collection of the collective.

The complex of questions about self-identification of the informant obligatory contains the questions about a faith and beliefs of that or the other locality. The evidences of the old residents from Nova Vodolaha district are given in the article.

Wider appeal to the theme of transformation of beliefs in the individual region will give an opportunity to create the complete cultural and social portrait of Ukraine. The attraction to such expeditionary work is possible in every region, where the Houses of Child’s and Youth Creation are founded, the regional museums work, school museum collections are formed.

Keywords: expedition, beliefs, pupils, Ukrainian-Russian frontier, Slobozhanshchyna.